

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

VÝUKA VLASTIVĚDY S PRVKY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ester Grigarová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: MgA. Eva Gažáková, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 31. března 2019

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce MgA. Evě Gažákové, Ph.D. za její ochotu, rady, trpělivost a pozitivní přístup, kterým mě motivovala. Děkuji také všem mým kolegům ze ZŠ Mánesova Stříbro, že mi byli oporou, a samozřejmě vedení školy, které mi vycházelo vstříc. V neposlední řadě chci poděkovat žákům a jejich rodičům za to, že mi umožnili se realizovat. Poslední dík patří rodině a přátelům.

Děkuji.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta pedagogická

Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ester GRIGAROVÁ**

Osobní číslo: **P14M0013K**

Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**

Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**

Název tématu: **Integrovaná výuka na základní škole s prvky dramatické výchovy**

Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Zpracování projektu práce
2. Sběr a analýza odborné literatury
3. Realizace projektu práce
4. Závěry a doporučení pro praxi
5. Zpracování a odevzdání DP i v elektronické podobě

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- BALADOVÁ, Gabriela a Ladislav PODROUŽEK, ed. Pedagogická praxe v primární škole: metodické pokyny. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2007. ISBN 978-80-7043-591-5.
- PODROUŽEK, Ladislav. Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi. Plzeň: Fraus, 2002. ISBN 80-723-8157-1.
- MACHKOVÁ, Eva, ed. Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0374-2.
- MLEJNEK, Josef. Dětská tvořivá hra. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, útvar Artama, 2011. ISBN 978-80-7068-001-8.
- PROVAZNÍK, Jaroslav. Dítě mezi výchovou a uměním - dramatická výchova na přelomu tisíciletí: příspěvky z konference o dramatické výchově. Praha, 4.-6. října 2007. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii ve spolupráci s katedrou výchovné dramatiky DAMU, 2008. ISBN 978-80-903901-2-6.
- RODOVÁ, Veronika. Dramatická výchova ve službách dějepisu: vzdělávací potenciál tematické kooperativní výuky. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7593-1.

Vedoucí diplomové práce:

MgA. Eva Gažáková, Ph.D.

Katedra pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

8. prosince 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

30. června 2019

RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.
děkan

Mgr. Milan Podpera, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 22. ledna 2018

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD	3
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	4
1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA.....	4
1.1 VYMEZENÍ POJMU DRAMATICKÁ VÝCHOVA	4
1.2 HISTORIE DRAMATICKÉ VÝCHOVY	4
1.3 CÍLE DRAMATICKÉ VÝCHOVY	5
1.4 PRINCIPY DRAMATICKÉ VÝCHOVY	6
1.5 OBSAH DRAMATICKÉ VÝCHOVY	8
1.6 METODY A TECHNIKY DRAMATICKÉ VÝCHOVY	9
2 DRAMATICKÁ VÝCHOVA V SOUČASNÉM ŠKOLSKÉM SYSTÉMU	17
2.1 RVP ZV A DRAMATICKÁ VÝCHOVA	17
2.2 FORMY DRAMATICKÉ VÝCHOVY	18
2.3 OSOBNOST UČITELE DRAMATICKÉ VÝCHOVY	19
2.4 OSOBNOST ŽÁKA	19
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	21
3 CÍLOVÁ SKUPINA ŽÁKŮ	21
3.1 OBECNÉ INFORMACE.....	21
3.2 SOCIOKULTURNÍ CHARAKTERISTIKA SKUPINY.....	22
3.3 PROJEVOVÁNÍ SKUPINY BĚHEM VÝUKY A VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	22
3.4 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH POZOROVANÝCH ŽÁKŮ	23
4 VYUČOVACÍ HODINY S PRVKY DRAMATICKÉ VÝCHOVY.....	28
4.1 PRVNÍ VYUČOVACÍ HODINA – MILÁ MALÁ KOČIČKA (ALTERACE)	28
4.2 DRUHÁ VYUČOVACÍ HODINA – IMPROVIZACE A SIMULACE	33
4.3 TŘETÍ VYUČOVACÍ HODINA – BALÍM SI DO KUFRU., BALÍM TI DO KUFRU	39
4.4 ČTVRTÁ VYUČOVACÍ HODINA – ÚPLNÁ PANTOMIMA	45
ZÁVĚR.....	51
RESUMÉ	53
SEZNAM LITERATURY	54
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	56

SEZNAM ZKRATEK

IVP – individuální vzdělávací plán

PPP – pedagogicko – psychologická poradna

RVP ZV – rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder – hyperkinetická porucha

ÚVOD

Ve své diplomové práci se zabývám využitím prvků dramatické výchovy a jejich začleněním do hodin vlastivědy v 5. ročníku základní školy. Dle mého názoru má být výuka variabilní a má se co nejvíce dotknout žáků. Toto by mělo platit i v hodinách vlastivědy. Neboť co je úkolem učitele vlastivědy? Zcela jistě vštípit dětem lásku ke své zemi – ať už k její přírodě, kultuře anebo historii. Vlastivěda by měla být pro žáky zážitkovým předmětem, měly by se na ni těšit a měly by prahnout po získávání nových a nových znalostí. Jedině tak jim tento předmět nezprotivíme a jediné tak docílíme toho, že budou znát historii i současnost naší země.

V začátku teoretické části vymezuji pojem dramatická výchova a krátce vás seznámím s historií. Poté se přes cíle, principy a obsah dramatické výchovy přenesu k jednotlivým metodám a technikám. V závěru se věnuji postavení dramatické výchovy v současném školství možnostem její realizace ve výuce. Cílem teoretické části bylo shromáždit poznatky z prostudované literatury a vytvořit co nejucelenější a všehpřijímající informace o dramatické výchově.

V samém úvodu praktické části je uveden stručný popis skupiny žáků a krátká charakteristika tří žáků, které jsem pozorovala při každé hodině. Na dalších stranách jsou popsány jednotlivé hodiny, do kterých jsem zařadila prvky z dramatické výchovy a to včetně popisu práce pozorovaných žáků a závěrečného hodnocení celé hodiny. Cílem praktické části bylo zapojit celou skupinu žáků do vyučovacího procesu, rozvinout jejich komunikační schopnosti, fantazii a schopnosti kooperace ve skupině a v poslední řadě zanechat prožitek a zvednout zájem o probírané učivo.

Cílem mé diplomové práce je využít několik prvků dramatické výchovy ve vlastivědě a zjistit, zda skupina, kterou jsem si pro svůj výzkum vybrala, dokáže na základě jiného přístupu lépe spolupracovat a jestli jedinci, kteří jsou v hodinách málo aktivní, dokážou svou aktivitu na základě jiného přístupu zvýšit. Kromě toho bylo také cílem, aby žáci dokázali pracovat ve skupinách a aby si dokázali probíranou látku na základě těchto dramatických výstupů lépe zapamatovat a následně vybavit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA

1.1 VYMEZENÍ POJMU DRAMATICKÁ VÝCHOVA

Dramatická výchova je učení se zkušenostem za pomoci jednání a osobního, nezprostředkovaného poznávání sociálních vztahů a dějů, které přesahují aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Je postavena nejen na prozkoumávání, ale také chápání a poznávání mezilidských vztahů a situací, vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i vytvořených fantazií. Poznávání se děje prostřednictvím hry v roli, tedy ve fiktivní situaci. Je procesem, jenž může vyústit v produkt, tedy v představení. (Machková 1998, s. 32)

1.2 HISTORIE DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Počátky uplatňování dramatu a divadla ve školství sahají až ke středověké výuce latiny (čtení Terentiovy komedie). To vše vedlo postupně k ilustraci četby pantomimou a k inscenaci her. Prvním doloženým představením českého školství je to z r. 1535 z pražské univerzity. Do 17. století se uváděly hry komediální a s biblickými motivy, ale právě ve století 17. se do školského divadla poprvé dostal námět historický. Převahu mělo jezuitské divadlo, jelikož na jezuitských školách bylo přikázáno řádem. Velký význam pro pedagogické pojetí divadla měl Jan Amos Komenský, který odlišoval divadlo od školní hry. Hra má podle Komenského osvěžit školskou práci, zpříjemnit učení a žáka motivovat. Ve druhé polovině 18. století byl vydán zákaz veřejného předvádění školních představení, později byla zakázána i ta neveřejná.

Divadlo se do škol vrací v 19. století jen jako zájmová, mimovyučovací činnost. Prvním divadlem pro děti byla školní představení, která nesla morálně výchovné tendence, a výtěžek z nich byl často využíván k charitativním účelům. Tato představení využívala verbální poučení a přímé působení vzoru. Hra byla poučující a převážně obsahovala určité typy dětského chování, jako záškoláctví, lhaní atp. . Z autorů této doby jmenujme například Matěje Josefa Sychru, P. Josefa Baara či Elišku Krásnohorskou. Díky tomu, že se na přelomu století stala pohádka dětskou četbou, rozvíjela se i pohádková dramatika. Tématu dětského divadla se před válkou i po ní

věnoval časopis Úhor, kde probíhaly diskuze na toto téma. V období první republiky byla dramatičace využívána v prvouce, vlastivědě, dějepisu a českém jazyce. Představitelem tohoto hnutí byl Miloslav Disman. Po válce mělo na rozvoj dětského divadla vliv vytváření domů mládeže a domů pionýrů, které předváděly dramatické soutěže. Tyto hry však byly ovlivněny ideologií dané doby.

Po šedesátých letech 20. století byl vývoj dramatické výchovy ovlivněn světovými změnami v chápání ve vztahu dítě – škola, dítě – dramatická činnost. Zakladatelkou hnutí tvořivé pedagogiky byla Winifred Wardová a významný vliv měl i John Dewey. Činnost zahájily dramatické obory v lidových školách umění, kde žáky vedly divadelní herečky, jako např. Jana Vobrbová, Věra Pánková, Soňa Pavelková aj. Práci s dětským divadelním souborem se věnoval i Josef Mlejnek. V časopise Divadelní výchova se dával prostor metodickým a teoretickým úvahám a poznatkům o dramatické výchově. V ČR prošla dramatická výchova třemi obdobími. První období hledání, druhé období vzdělávání vedoucích a učitelů a třetí období začlenění dramatické výchovy do vzdělávacího procesu.

(Machková 1998, s. 6 – 28)

1.3 CÍLE DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Všechny pedagogické cíle formulují to, čeho chce učitel dosáhnout a jaké změny chce u svých žáků vyvolat v chování, schopnostech, jednání, vědomostech či dovednostech. V dramatické výchově můžeme cíle rozdělit do několika kategorií a můžeme je rozlišovat podle několika hledisek. Nelze přesně a konkrétně říci, jaké cíle dramatická výchova má. Pro formulování cílů má však dramatická výchova tři základní roviny:

- Rovina dramatická
 - a) dovednosti v dramatické oblasti
 - b) vědomosti o dramatických aktivitách a divadle
- Rovina sociální
 - a) struktura skupiny, její dynamika, vztahy ve skupině, kooperace
 - b) poznávání života, světa lidí

- Rovina osobnostní
 - a) psychické funkce
 - b) schopnosti
 - c) motivace, zájmy
 - d) hodnotový žebříček, postoje

Cíle můžeme dál například rozlišit na cíle podle učitele (pedagogické pojmenování) a cíle pro skupinu (co se zdá být cílem pro členy skupiny). V takovém případě se od sebe mohou cíle lišit. Pro učitele může být cílem například vytvoření skupiny a pro její členy to bude práce na inscenaci a její následné představení veřejnosti. Můžeme je rozdělit i podle toho, jakou oblast učení jimi chceme rozvíjet (oblast afektivní, psychomotorická a kognitivní). Z časového hlediska dělíme cíle na dlouhodobé (rok a více) a na cíle krátkodobé, které jsou svázány s danou hodinou nebo lekcí.

(Machková 2007, s. 34 – 40)

1.4 PRINCIPY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Principy, jež jsou pro dramatickou výchovu základní, se dají rozdělit do dvou skupin. V první skupině jsou takové principy, jež jsou společné jak pro dramatickou výchovu, tak i pro další předmět a obory vzdělávání, včetně řady pedagogických systémů a směrů. Ve druhé skupině jsou oproti tomu principy, které jsou specifické právě pro dramatickou výchovu. (Machková 2007, s. 11)

Jedním ze základních principů je péče o proces a jeho kvalitu vůči dítěti – vztah k dítěti, jeho možnostem a horizontům. Do středu procesu je kladen žák, který je vnímán jako individualita se svými zájmy, znalostmi, postoji, hodnotami a potřebami. (Marušák a spol. 2008, s. 9)

Zkušenost je jedním z principů, na nichž vznikla moderní dramatická výchova. Zkušenost je jakýsi „balíček“ toho, s čím jedinec přišel do styku a co formuje jeho osobnost a postoje. Je daleko cennějším prvkem a je pro jedince důležitější než to, co pouze slyší nebo vidí. Zkušenost je přímá i nepřímá (zvnitřnění zkušenosti jiných subjektů), vnitřní a vnější.

Prožívání a samotný prožitek má osobní charakter – je subjektivní a mnohdy neopakovatelnou a okolím nepřístupnou stránkou psychiky. Aktivní vnímání ovlivňuje stavbu hodnot, postojů a chování jedince. Prožitek a prožívání vedou k sebepoznávání a každý jedinec si odnáší svůj subjektivní dojem.

(Machková 2007, s. 11 – 13)

Hra je jednou z nejpřirozenějších činností člověka každého věku. Je to svobodná a dobrovolná činnost, která má ovšem nějaká pravidla. Pro dramatickou výchovu je ze všech her nejzásadnější hra mimetická, tj. „hra na“. Za pomoci fikce přejímáme nějakou roli a fiktivní svět zhmotňujeme na základě hry. Právě vědomá přítomnost hry dovoluje experimentovat a zkoušet různé situace, charaktery a jednání, ale také umožňuje hráči odstoupit a opakovat, reflektovat a racionalizovat zážitek. (Marušák a spol. 2008, s. 10)

Tvořivost neboli kreativita se uplatňuje napříč všemi obory a měla by se tak i uplatňovat napříč učením a vzděláváním. Je to schopnost, činnost, jež má za výsledek nějaký produkt. Rozeznáváme 4 úrovně kreativity:

- expresivní kreativita (základní úroveň tvořivosti v běžných činnostech)
- invenční kreativita (vytváření nových kombinací ze známých poznatků)
- inovační kreativita (hluboké porozumění problematice)
- emergetivní kreativita (díla mající dosah pro veškeré lidstvo)

Tvořivost vzniká na základě známých a již existujících věcí. Je potlačovaná celou řadou věcí, jako například přeceňování nebo naopak podceňování jedinců. Negativně také působí hodnocení „správného“ a „nesprávného“ řešení a vyzdvihování konkrétního žáka a nabídka vlastního řešení. Kreativní člověk je nezávislý, samostatný a sebevědomý. Využívá své intuice a je koncentrovaný.

Partnerství je základní jednotkou dramatické výchovy. Ta probíhá v rovině partnerství učitele a žáků, žáků mezi sebou a tolerance všech složek. Dramatické aktivity jsou skupinovou záležitostí a je nutná kooperace mezi jedinci. Partnerství je tedy spojené s empatií, tolerancí, kooperací a komunikací. Aby se mohlo mluvit o partnerství, je nutné přijmout člověka takového, jaký je. Je úkolem učitele vytvářet ve skupině příznivé klima, bez něž by nemohla hladce probíhat skupinová kooperace.

Psychosomatická jednota je založena na spojení vnitřního světa s tělem. Hráč si představí situaci a vybaví si emoce s ní spojené, které poté přenesou do výrazu celého těla.

Zkoumání a experimentace je dalším principem dramatické výchovy. Každou roli nestačí zahrát pouze jednou, na každé téma se nedá dívat jen z jednoho úhlu a každá situace nemá jen jedno řešení. Je nutné vše zkoumat ze všech úhlů, hledat a přinášet nová řešení.

Improvizace prostupuje napříč celou dramatickou výchovu. Improvizace je jednání bez předešlé přípravy a je bezprostřední reakcí na vzniklou situaci. Učí jedince rychle reagovat na změny a je přínosem, neboť i za život se mnohokrát setkáme s tím, že je nutné improvizovat.

(Machková 2007, s. 18 – 26)

1.5 OBSAH DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Základem každé hodiny je didaktická transformace, která utváří učivo. Dramatická výchova může pomoci problémům, jež se ve školách vyskytují a to je spor mezi materiálním a formálním vzděláním. Užití jejích postupů a prostředků ve vyučování jiných předmětů má za následek to, že je žákům umožněno poznávat fakta, vztahy mezi věcmi. To celé vede k samostatnému myšlení a řešení problémů.

Nejdůležitějším zdrojem obsahu pro dramatickou výchovu jsou vědy o člověku, sociální a kulturní antropologie, sociologie, historie a literatura. Náměty můžeme rozdělit podle toho, zda existuje výchozí motiv anebo jestli pracujeme bez něho, zda je východiskem literatura, umění nebo jiný zdroj. Kostru dramatiky tvoří témata jako „O sobě (sebepoznání)“, „O chování jednotlivců a jejich vztazích k druhým“, „O chování skupin a jednotlivců ve skupinách“ atp. S dramatickou výchovou úzce souvisí i osobnostní a sociální rozvoj a to konkrétně v těchto bodech:

- psychické funkce
- schopnosti a rysy osobnosti
- sociální vztahy a dovednosti
- postoje a hodnoty

1.6 METODY A TECHNIKY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Metoda je způsob, cesta, jež napomáhá pedagogovi dosáhnout pedagogických cílů. Všechny metody jsou úzce svázány s obsahem a cílem vyučování – vycházejí z něj. Josef Valenta dělí metody do pěti kategorií:

- Metoda (ú)plné hry je metodou univerzální a je prakticky schopna naplnit všechny cíle dramatické výchovy. Při této metodě se člověk zapojuje nejen řečí, ale i fyzicky. Používá veškeré možné prostředky k tomu, aby jeho role vyzněla uvěřitelně.
- Metody pantomimicko – pohybové jsou takové, které od hráčů vyžadují pouze pohyb (ale i „nepohyb“) a nikoliv řeč. Dělí se do několika skupin:
 - Částečná pantomima – některé části těla jsou v pohybu, jiné zůstávají nehybné např. modelace uvízlé končetiny
 - Dotyková hra, dotyková pantomima – princip spočívá ve sdělování dotykem
 - Mechanická pantomima – pohyb realizující úkol je rozdělen do několika dílčích pohybů, kde mezi každým dílčím pohybem je „nepohyb“
 - Narativní pantomima – pantomima se hraje na základě vyprávění pověřené osoby
 - Ozvučená pantomima – spojení pohybu a zvuku (zvuk je zvukem vycházejícím z hudebního nástroje, zastupujícím předměty z běžného života jako jsou třeba dveře, auta atp., vytvářeným fonačním aparátem člověka)
 - Pantomimický (převrácený) dabing – jeden z hráčů propůjčuje postavě hlas a druhý pohyb (pohybující se hráč otvírá ústa, dělá pohyby a gesta mluvícího hráče tak, aby to působilo co nejméně pravděpodobněji)
 - Pantomimický překlad – převod řeči do pohybů a gest (pohybem se hraje slovo)

- Pantomimizace prostoru, prostředí a věci – ztvárnění pomocí pantomimy prostoru, prostředí a věci
- Parafrázování pohybem – znázornění např. emoce mimikou a poté pouze pohybem bez mimiky
- Plná (úplná) pantomima – metoda pro pantomimizaci osob, kdy je aktivizováno celé tělo
- Pohybová cvičení – různé rytmické pohybové hry aj.
- Pohybový rituál – periodicky se opakující aktivita
- Proxemické škály postojů – zaujímání fyzického postoje v hracím prostoru od určitého objektu (vyjádření míry sympatií, postoj k navrhovanému řešení atp.)
- Předávaná pantomima – předávání hry, jednoduché pantomimy, role, předmětu mezi hráči
- Přetahování – dvě skupiny drží lano a přetahují se (názor, postoje atp.)
- Sekvenční pantomima – rozdělení příběhu na jednotlivé (sekvenční) fáze a jejich následné ztvárnění
- Taneční drama – pantomimický pohyb je motivován hudbou
- Transformovaný pohyb – změna stylu pohybu v průběhu pantomimy (závislá na změně role)
- Zpomalená pantomima – zpomalení pohybu a soustředění se na jeho správnost a plynulost
- Zrcadlení – co nejpřesnější napodobení pohybu jednoho hráče hráčem druhým
- Zrychlená pantomima – zrychlený pohyb hráčů
- Živá loutka – hráč se stává loutkou, nebo se loutkou stává jen část jeho těla (ovládáno druhým hráčem)

- Živé – nehybné obrazy – jev je sehrán skupinou hráčů nebo jedním hráčem bez pohybů a může a nemusí se v průběhu změnit
- Metody verbálně zvukové jsou metody tvořené za pomoci slov či zvuků. Rozlišujeme několik druhů těchto metod:
 - Akce – narace – hra tělem i hlasem, hráč mluví buď v ich formě nebo er formě
 - Alej – hráči si stoupnou naproti sobě a zastupují roli a vztah k osobě, která postupuje uprostřed uličky a je určeno, co mají říkat
 - Alter ego – jeden hráč hraje vnější chování postavy a druhý vnitřní chování postavy (probíhá vzájemná konverzace)
 - Brainstorming – hledání („vystřelování“) nápadů, které nejsou v průběhu procesu hodnoceny a slouží k nalezení cesty k řešení problému
 - Čtení – hlasité čtení, tiché čtení, hra na čtení, čtení v roli atp.
 - Dabing – jeden hráč propůjčuje svůj hlas hráči druhému, který hraje roli pouze pantomimicky
 - Dialogické monology – specifický postup, který je založený na tvorbě dialogu, ale jen jedním hráčem
 - Diskuse – jedná se o komplexní verbální aktivitu, kdy je určitý problém řešen dvěma a více hráči
 - Disputace – na rozdíl od diskuze vstupují do dialogu dvě strany s rozdílným názorem a účastníci jsou tak nuceni více argumentovat
 - Dotazování (a odpovídání) - založeno na otázce a odpovědi **Horká židle** (hráč zastupující jednu postavu sedí na židli a ostatní mu kladou otázky), **Interview** (zjišťování informací v novinářském stylu), **Tisková konference** (na jedné straně osoba něčím důležitá a na druhé skupina lidí kladoucí otázky), **Průzkum** (neosobní a objektivní, jde o zjišťování faktů)

- Extralingvistické hry – vytváření zvuků pomocí fonického aparátu člověka
- Hádka - modelování konfliktu ve všech jeho podobách (emoční hádka, osobní napadání atp.)
- Hlasová cvičení – soubor technik zdokonalujících mluvený projev
- Chór – společná sborová řeč, zvuk
- Imaginativní hra - hráčům se předloží jen určitá rekvizita ze hry a hráči musí buď vymyslet celou hru, nebo jen přetvořit její význam
- Konverzace – nezávazné rozmlouvání mezi dvěma osobami
- Mluvicí předměty – propůjčujeme hlas loutkám, věcem..
- Monolog – verbální sólo - jeden hráč pronáší souvislý mluvený projev; **Agitace** (snaha získat někoho na svou stranu), **Komentáře** (jeden člověk komentuje nějakou událost - zápas akce), **Monolog o „samotě“** (postava mluví zcela sama – bilancuje, sděluje plány, postoje, prožitky), **Projevy** (veřejný monolog k určitému tématu; bilanční či koncepční charakter), **Přednáška, referát, výklad; Reportáž, Svědectví, Vyprávění, Zpověď, Zpráva**
- Neviditelné hry - hra je postavena na hlasovém zpracování role, kdy jsou mluvčí viditelní sobě a nikoliv divákům, nebo nejsou viditelní pro všechny
- Porada - výměna informací, které jsou nutné pro určitý provoz; je to organizované setkání s určitým plánem a pořadím úkolů
- Postsynchron (autopostsynchron) - dodatečné dabování určité situace, kdy je hra po určitou dobu sledována bez zásahu
- Předávaná řeč - všichni vypráví/tvoří jeden příběh, každý postupně poví kousek příběhu anebo všichni se podílí na tvorbě jednoho výrobku a další

- Quasipanel - jeden problém je řešen skupinou odborníků, přítomen je i moderátor a do diskuse mohou vstupovat i diváci
 - Recitace – je to estetický projev poezie a prózy
 - Rozhovor - osobní komunikace s problémovým charakterem obsahující žádosti roku
 - Ticho – nedoříkávání, pauza, reakce tělem (ne slovy)
 - Titulkování - popis živého obrazu nebo jiné pohybové atrakce – přímý popis podstaty obrazů, nepřímý popis, popis pomocí metafory, popis hádankou či tajemstvím
 - Verbální a zvukový rituál – zvuk či sled zvuků typický pro skupinu i jedince
 - Vyjednávání - dvě strany vstupují do konverzace za účelem získání výhod a navzájem se ovlivňují
 - Zaslechnutá řeč – slyšení něčeho, co by určitá postava neměla/nemůže slyšet
 - Zástupná řeč - vymyšlení „cizí“ řeči, poskládání známých slov do jiného slovosledu a kontextu
 - Zpěv a hudební exprese
- Metody graficko – písemné jsou založené na vytváření písemného nebo kresebného, malovaného, rýsovaného artefaktu. Dělí se několik skupin:
 - Beletrie – text neodborný, „krásná“ literatura
 - Deníky - psaní pro sebe v chronologickém pořadí, jak se události staly
 - Dokumenty - materiál přinášející důležité informace o nějakém jevu, zemi, postavě; je to autentický produkt jedince
 - Dopisy – psané pro někoho; intimní až úřední forma
 - Dotazníky, testy – soubor zjišťujících otázek
 - Eseje – úvaha na filosofující, odborné téma

- Formuláře - mohou sloužit k hodnocení lekce dramatické výchovy
- Foto – film - práce s optickými přístroji buď v roli, ale i mimo ni
- Inventáře a seznamy – tvoření nějakého seznamu v rámci hry
- Inzeráty – nabídka, poptávka
- Letáky - reklamní letáky, výzva, důležité texty a grafika
- Líčení – ve smyslu tvoření masky na obličejích a obrazů na těle
- Loga, slogany, názvy – krátká, psaná „prupovídka“, výstižný grafický symbol
- Mapy, plány – individuální nebo skupinová činnost, když je nutné znát prostředí, v němž se hra odehrává
- Myšlenkové mapy – volné zachycení asociací, které probíhají v našem mozku, když řešíme nějaký problém
- Obrazy – tvorba koláží, maleb a kreseb, které se vztahují k ději hry
- Obrazné představy – vyvolání zrakové představy (vizualizace) dané postavy a prostředí, v němž se postava vyskytuje
- Odborné texty – opak beletrie – zde sepisujeme odborné texty
- Plakáty – charakterizuje jev, jehož se týká
- Projekty – delší text, který obsahuje nápad, cíle, zpracovaný obsah; nutnost rozvinutého koncepčního myšlení a preciznost detailizace
- Recenze – hodnotící a informující text o hrách, filmech, knihách
- Reflexe = zpětná vazba, hodnocení dramaticko - výchovných akcí
- „Role na zdi“ – na zeď nalepíme papír nebo obrys postavy a dovnitř píšeme témata, o kterých chceme jednat (vlastnosti, výroky, myšlenky atp.)
- Scénáře – divadelní zpracování textu

- Schémata, sociogramy – grafická znázornění vztahů mezi lidmi a jevy, která nám pomáhají vytvořit si obrázek o realitě – zmapovat ji
- Telegramy – mají funkci jako dopis a zpráva, ale vyjádření je více hutné, můžou být psány bez diakritiky
- Zpráva – na bázi reportáže – popis jevu
- Životopisy – popis životních osudů postavy
- Metody materiálově – věcné pracují s jistým materiálem v prostoru a výsledkem práce je trojrozměrný produkt. Dělíme je na:
 - Práce s jakýmkoliv objekty – stavbami – úprava hracího prostoru a manipulace s objekty na scéně
 - Práce s kostýmem – výroba a příprava kostýmu a následná hra v něm
 - Práce s loutkou
 - Práce s maskou – jedná se o práci s maskou na obličeji, která je vyrobena z papíru, staniolu a jiných hmot
 - Práce s modelovacím materiálem – pomáhají vytvářet předměty určené ke hře (písek, sádra atp.)
 - Práce s papírem
 - Práce s prostorem
 - Práce s rekvizitou – manipulovatelný předmět patřící ke hře, prohlubuje důvěru ve hru
 - Práce se stroji a přístroji – PC, telefony, psací stroje, koloběžky atd.
 - Práce se zástupnými předměty – předměty, jež zastupují věci, zvířata např. židle zastupuje ve hře koně

(Valenta 2008, s. 123 – 215)

Toto bylo dělení metod podle Valenty. Další způsob dělení metod popisuje ve své knize Eva Machková. Ta metody dělí takto:

- Hra v roli je klíčovým principem dramatické výchovy, jelikož je díky ní umožněno žákovi nahlédnout na situace z různých úhlů pohledu a to pomocí nějaké postavy, prostřednictvím níž žák vnímá okolí. Hra v roli je tedy „vcítění se do kůže jiného člověka“. Hráč užívá ke ztvárnění celou svou osobu – pohyby, slova, mimiku, myšlení. Rozlišujeme tři stupně hry v roli a to na základě toho, zda vstupujeme do role, jejíž okolnosti jsou jiné, než naše anebo zda dochází k tomu, že se „vcítíme do kůže jiného člověka“ a do jaké míry:
 - Simulace – jednání „sám za sebe“ – Co bych udělal/a v dané situaci? – situace je dosazená
 - Alterace – převzetí role bez bližších charakterových vlastností, které jsou dodány buď ze strany hráče anebo jsou náhodně zvolené
 - Charakterizace – hráč přebírá roli s určitými charakterovými vlastnostmi

(Machková 2007, s. 95 - 96)

- Improvizace je metodou, kdy jsou reakce hráče nepřipravené a nutí ho experimentovat a hledat nová řešení. Jedná se o metodu, která v dramatické výchově převažuje. Je buď založena na existujícím příběhu, nebo se z ní příběh během aktivit tvoří. I u improvizace rozlišujeme tři roviny a to:
 - Improvizace v pravém (užším) slova smyslu – okamžitá, spontánní reakce hráče na vzniklou/fiktivní situaci a chování druhých
 - Hra spatra – hra bez textu, kdy jsou herci ale předem domluveni a připraveni
 - Vypilovaná improvizace – postupné dotváření a vylepšování improvizace a delší práce na námětu vede k vypilované improvizaci

(Machková 2007, s. 99)

2 DRAMATICKÁ VÝCHOVA V SOUČASNÉM ŠKOLSKÉM SYSTÉMU

2.1 RVP ZV A DRAMATICKÁ VÝCHOVA

V současném RVP je dramatická výchova zařazena mezi doplňující vzdělávací obory, to znamená, že ji lze využít pro všechny žáky nebo jen pro některé a může jít o povinný nebo volitelný vzdělávací obsah. Rámcový vzdělávací program nestanovuje pro tyto předměty závaznou úroveň očekávaných výstupů, ty jsou tedy jen doporučené.

Očekávané výstupy – 1. období

- žák zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých
- žák rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná
- žák zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání
- žák spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních
- žák reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového)

Očekávané výstupy – 2. Období

- žák propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy
- žák pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat
- žák rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav
- žák pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků

- žák prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků
- žák reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy

(RVP ZV 2017, s. 112)

2.2 FORMY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Dramatická výchova se uplatňuje ve třech hlavních formách, od kterých se oddělují další dílčí formy.

DRAMATICKÁ VÝCHOVA JAKO ZÁJMOVÁ ČINNOST

Tato dramatická výchova se odehrává v uměleckých školách, souborech a kroužcích. Jak už z názvu napovídá, jedná se o zájmovou, tedy dobrovolnou činnost. Tyto zájmové obory mají osnovu a učební plány zakotvené v RVP, ale ty by měly být pouze vodítkem, protože není vždy v silách učitele (z provozních důvodů) je dodržet. Činnosti v těchto zájmových útvarech mohou vést k veřejnému představení, ale i nemusí. Ne vždy navštěvují tyto kroužky jedinci, kteří chtějí veřejně vystupovat.

DRAMATICKÁ VÝCHOVA JAKO PŘEDMĚT

Jako samostatný vyučovací předmět je dramatická výchova zařazena do osnov prvního i druhého stupně ZŠ a do osnov středních škol. Na prvním stupni má dramatická výchova dobré podmínky a to vzhledem k tomu, že děti jsou více vstřícné, nadchnou se pro hru a nedělá jim větší potíže vystupovat. I tady ovšem narážíme na různorodost, a co platí pro jedno dítě, nemusí nutně platit pro druhé. Pro druhý stupeň je dramatická výchova volitelným předmětem. Dramatická výchova jako předmět pomáhá u žáků rozvíjet socializační schopnosti, komunikační schopnosti, kooperační schopnosti, ale také fantazii a mluvu.

DRAMATICKÁ VÝCHOVA JAKO VYUČOVACÍ METODA

Užitím dramatické výchovy jako metody umožňujeme žákům více pronikat do částí látky, které nelze tak snadno popsat slovy. Jsou vhodné a velmi užitečné ke zkoumání mezilidských vztahů, situací a charakterů, ze kterých plynou děje, jež tvoří probíranou látku. Nejčastěji je dramatická výchova využívána v literatuře, rodinné a

občanské výchově, dějepisu, vlastivědě, ale dá se využít i v jiných předmětech. Pomáhá osvěžit učivo, rozvíjí psychické funkce, fantazii, vnímání atp.

DRAMATICKÁ VÝCHOVA VE SPECIÁLNÍ PEDAGOGICE, ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

V této oblasti je dramatická výchova jen velmi málo prozkoumaná a vyzkoušená. Celá tato sekce je organizačně rozvětvená – spadají sem instituce od pomocných škol, přes dětské domovy, domovy důchodců, nemocnice až třeba po psychiatrické léčebny. Každá organizace si proto vytváří vlastní přístup a je tedy na pedagogovi, aby zvolil vhodné metody, osvojil si určitou problematiku skupiny.

DRAMATICKÁ VÝCHOVA V PŘÍPRAVĚ UČITELŮ

Předmět dramatická výchova, jenž je součástí studia učitelů, se vyučuje na středních pedagogických školách a pedagogických fakultách. Učební plány a osnovy jsou zakotveny v RVP ZV. Rozšířená forma studia probíhá na vysokých školách k tomu určených (např. AMU v Praze)

(Machková 2007, s. 191 – 206)

2.3 OSOBNOST UČITELE DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Stejně jako v současném školství, tak i v dramatické výchově jako oboru rozlišujeme dva základní typy učitelů. Prvním typem je učitel, jenž klade důraz na předávání názorů, dovedností, postojů a poznatků. Tento typ učitele se vyznačuje autoritativním přístupem k žákům. Druhým typem učitele je ten, jenž vede žáky k tomu, aby věděli a poznali – podává jim pomocnou ruku, je pro ně partnerem a respektuje jejich autoritu. Takovým učitelem se může stát člověk tolerantní, empatický, komunikativní, vstřícný a optimisticky naladěný.

(Machková 1998, s. 184 – 186)

2.4 OSOBNOST ŽÁKA

Jakmile se dítě stane školákem a nastoupí do školy, jsou na něj kladeny nové požadavky. Každé dítě je odlišné a některé se učí pomaleji a jiné rychleji. Vždy je potřeba brát zřetel na individualitu jedince, protože úspěšnost a zvláště neúspěšnost závisí na mnoha okolnostech. **Příčiny ze strany dítěte** mohou být různé – u

neúspěchu za to může například nepozornost, nesoustředěnost, nedbalost anebo specifické poruchy učení (dyslexie, dysgrafie atp.) a chování (ADHD). **Příčinami ze strany učitele** může být nevhodné zvolení metod a forem výuky. Častou příčinou je i špatný vztah mezi učitelem a žákem. (Kopecká 2011, s. 139 – 142)

Žáci přistupují k učivu různými způsoby. Žák se buď snaží porozumět textu a hledá souvislosti s již dříve osvojeným učivem (tzv. **hloubkový přístup**), nebo se naučí nazpaměť jen ty části, které jemu přijdou důležité (tzv. **povrchový přístup**) anebo se snaží v učení uspět jakýmkoliv způsobem (tzv. **strategický přístup**). Každý z žáků se také zaměřuje na učivo jinak. Někdo je zaměřen **egoisticky**, tj. že hlavní motiv vyvíjení úsilí je jeho prospěch, jiný **sociálně** (záleží mu na hodnocení kolektivu) a jiný je zaměřen **pracovně** (hlavní motiv je samotný proces učení). Mezi žáky můžeme rozeznat dva základní učební styly – **reflektivní**, tj. typ žáka, který pečlivě stanovuje postupy, jeho zápisy jsou přehledné a pracuje relativně bez chyb a **impulzivní**, tj. typ žáka, který je nepozorný, zbrklý a má nejen chaos v písemných zápisech, ale i v řešení úloh a dopouští se mnoha chyb. (Gromnica 2010, s. 29)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části představuji cílovou skupinu žáků, se kterou jsem po celou dobu pracovala. Kromě základních informací o této skupině zde naleznete i krátkou charakteristiku žáků, které jsem si vybrala a pozorovala při každé z hodin, do které jsem zakomponovala prvky dramatické výchovy. Každá z hodin je na dalších stranách popsána a nechybí ani popis práce tří vybraných žáků a mé závěrečné hodnocení. Ke každé hodině jsou přiloženy fotografie.

Jak jsem již psala v úvodu, cílem praktické části je zapojit všechny žáky ze skupiny do vyučování a pomocí prvků dramatické výchovy rozvinout jejich komunikační schopnosti, fantazii a schopnosti spolupráce ve skupině. Neméně důležitým cílem je také zanechat v žácích prožitek a na základě tohoto prožitku zvednout zájem o učivo.

3 CÍLOVÁ SKUPINA ŽÁKŮ

3.1 OBECNÉ INFORMACE

Jako cílovou skupinu žáků jsem zvolila třídu 5. A na ZŠ Mánesova ve Stříbře. V této třídě vyučuji nejen vlastivědu, ale také přírodovědu a informatiku. Žáky znám velmi dobře, jelikož jsem již od 1. třídy v této třídě asistentkou pedagoga. Další důvod, proč jsem si vybrala tuto třídu, je fakt, že skupina je výkonově nevyvážená a převažují žáci, kteří svými výkony spadají spíše do průměru, někteří do podprůměru. Dále je zde několik žáků, kteří svým chováním pravidelně narušují chod vyučování. Rozhodla jsem se vyzkoušet, zda jiný a zábavnější přístup dokáže zvednout výkony a hlavně zájem o probírané učivo.

Ve třídě je celkem 26 žáků - z toho 11 dívek a 15 chlapců od věku 11 let – 12 let. Dva žáci z této třídy mají IVP, jedna žákyně ze zdravotních důvodů asistenta pedagoga a šest žáků prošlo vyšetřením v PPP a mají určitá omezení ve výuce. Třída je rozšířena o 2 propadlé žáky. Většina dětí z této třídy patří k místním a konkrétně deset žáků dojíždí do školy z okolních vesnic. Ve třídě je několik rušivých elementů, rozumějme žáků, kteří značně ovlivňují klima ve třídě. Z psychologických měření a jejich výsledků vyplývá, že šest žáků je vnímáno negativně, přičemž dva z nich vyvolávají spory a jsou vůči ostatním agresivní. Dále vyplynulo, že je zde několik jedinců, kteří se do

kolektivu zcela nezačlenili a jsou tedy málokdy vybíráni do skupin anebo jsou zcela přehlíženi. V tomto případě se jedná o dvě žákyně a jednoho žáka.

3.2 SOCIOKULTURNÍ CHARAKTERISTIKA SKUPINY

Nejprve bych se ráda vyjádřila k národnostnímu složení skupiny. Co se týká národnosti, jsou ve třídě pouze 2 žáci z jiné země, než z České republiky. Jedna žákyně pochází ze Slovenska a je romského původu, jeden žák pochází z Bulharska. U žákyně ze Slovenska není po jazykové stránce žádný problém, dívka se naučila výborně česky a komunikace je tedy bezproblémová. Problém byl v komunikaci se žákem, pocházejícím z Bulharska. Žák se s rodinou přistěhoval do České republiky zhruba před rokem a půl, bohužel nikdo v rodině česky neumí, a tak se chlapec setkal s českým jazykem pouze ve škole. Jak jsme zjistili, rozuměl vždy všem zadaným pokynům, jen komunikace z jeho strany vázla. Tento žák se účastnil pouze jedné hodiny s integrovanými prvky z dramatické výchovy. Ve skupině jsou dále další dva žáci romského původu a jedna žákyně vietnamského původu, narozená v České republice. Ani u této dívky není absolutně žádný problém s komunikací – rozumí i mluví perfektně česky. Ze sociálně slabé rodiny nepochází ani jeden žák, všechny rodiny bych zařadila ke střední vrstvě. Ve třídě je dále několik zdravotně znevýhodněných dětí – konkrétně čtyři. Jedná se o zdravotní problémy, jako je diabetes, ulcerózní kolitida, porucha sluchu a jako poslední porucha srdeční činnosti.

3.3 PROJEVOVÁNÍ SKUPINY BĚHEM VÝUKY A VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Jak jsem již psala výše, jedná se o povahově velmi různorodou skupinu. Při vyučování stabilně reaguje a s učiteli spolupracuje přibližně deset žáků, zbytek není aktivní. Pokud jsou tito žáci vyvoláni, u poloviny z nich se učitel setká s tím, že vůbec neví, co padlo za otázku a druhá půlka odpověď skutečně nezná. Je nasnadě otázka, proč tomu tak je? Je to snad tím, že žáci, kteří „čekají, až to někdo řekne za ně“ jsou skutečně neinteligentní? Nebo jsou jen líní? Nebo to je snad tím, že učitel žáky dostatečně nemotivuje a nedokáže je zaujmout?

Každý z učitelů volí na tuto třídu jinou taktiku, avšak málokterá se osvědčí. Jedná se o třídu, jejíž žáci jsou velmi temperamentní a nepokojní. Každý žák má svá specifika a

nelze říci, že on/ ona patří mezi „hodné“ žáky a on/ona mezi „zlobivé“. Samozřejmě jsou zde jedinci, kteří narušují výuku pravidelně, ale myslím, že i u nich záleží na tom, jak je učitel dokáže „zpracovat“. Práce ve skupinách je zde poněkud složitější. Ani v 5. ročníku pro ně není snadné skupiny vytvořit – dochází k tomu, co vyučující nechce a to jsou rozepře.

Tato třída nepůsobí jako celek a dochází k tomu, že jsou někteří jedinci z tvoření skupin vyčleněni a ponecháni svému osudu. Proto osobně volím různé způsoby, jak skupiny poskládat – hledáním stejných skupin slov, rozpočítáním, losováním atp. Bohužel i tak dochází k tomu, že vytvořená skupina spolu nedokáže spolupracovat a dochází ke konfliktům. V tomto roce obzvlášť dochází k potyčkám mezi žáky – jak k potyčkám slovním, tak fyzickým. Třída nebyla nekonfliktní ani předchozí roky, ale tento rok je zatím nejkritičtější. Toto všechno se projevuje samozřejmě i v kooperaci při výuce.

3.4 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH POZOROVANÝCH ŽÁKŮ

Jak jsem již psala v úvodu, hned z počátku jsem si vytipovala 3 žáky, které jsem pozorovala při jednotlivých aktivitách. Konkrétně se jedná o dva chlapce a jednu dívku. Každý z nich je specifický svým jednáním a přístupem k učivu, ale i ke kolektivu. Nyní mi dovoluje jednotlivé žáky představit. Pro zachování jejich anonymity budou použita jiná jména.

Pozorovaný žák č. 1 – pracovní jméno Marek

Tohoto žáka jsem si vytipovala, protože jsem chtěla vědět, jaká činnost mu vyhovuje a na jakou reaguje pozitivně. Také jsem pozorovala, do jaké míry se dokáže do aktivity zapojit.

Markovi je 11 let a ve třídě patří k menším a drobnějším žákům. Na svůj věk nevypadá. Jedná se o žáka, který prošel vyšetřením v PPP a bylo mu diagnostikováno ADHD. Jeho největším koníčkem jsou vlaky.

Rodinná anamnéza

Marek pochází z úplné rodiny a je jedináček. Oba rodiče pracují a do práce dojíždí. Z jeho chování a ze setkání s rodiči je možno usuzovat, že je Marek rodiči velmi hýčkán. Rodiče ovšem se školou spolupracují, a pokud je jakýkoliv problém, je mu doma domluveno.

Projevování žáka ve škole

Marek je od první třídy dítětem, které si těžko zvyká na změny a je nepoddajný. Ve výuce má značné výkyvy jak ve výkonech, tak i v chování. Jsou dny, kdy je velmi aktivní, pozorný a s učitelkou bez sebemenších problémů spolupracuje. Naopak jsou dny (bohužel nyní převažují), kdy je Marek neposedný, soustavně vyrušuje a s učitelkou nespolečně spolupracuje. Od druhé třídy se u něj objevuje až drzé chování vůči učitelům a jiným dospělým osobám, kdy často na dotyčné osoby dělá obličej. U tohoto žáka doopravdy záleží na jeho rozpoložení.

Marek bohužel patří ke skupině žáků, kteří jsou ostatními přehlíženi. Paradoxně se ale často stává terčem vtipů a troufám si říct, někdy až zlomyslností. Nedá se říct, že by byl ve třídě oblíbeným. Toto může být způsobeno i jeho chováním vůči spolužákům – často se stávalo, že své spolužáky provokoval a pokud se spolužák proti němu slovně, nebo fyzicky ohradil, ihned žaloval učitelům. Jeho chování je někdy až hysterické, na spolužáky v konfliktech křičí. Na druhou stranu musím ovšem říct, že velmi dobře vnímá své postavení ve třídě a to je pro něj zřejmě velmi frustrující.

V předmětech jde snadno poznat, co ho baví a co ne. Pokud je něčím zaujatý, dokáže poslouchat a vnímat látku a sám si zjišťuje informace, které vyučujícímu následně sděluje. O věci, která ho zaujme, dokáže vyprávět několik minut a pokud mu dáte najevo, že vás doopravdy zajímá, co vám Marek říká, bude vděčný a objevíte jeho jinou stránku.

Pozorovaný žák č. 2 – pracovní jméno Klára

U této žákyně mě zajímalo, jak dokáže reagovat na rychlé změny aktivity a jestli se dokáže více zapojit do dění a projevit se nejen ve skupině, ale i v samostatných úkolech.

Kláře je 11 let a je to nejdrobnější dívka ve třídě. Jedná se o žákyni s vadou srdce a s vypracovaným IVP. Žákyně má přidělenou asistentku pedagoga. Mezi její záliby patří včelařství.

Rodinná anamnéza

Žákyně pochází z úplné rodiny a má mladší sestru, která chodí prvním rokem do školky. Oba rodiče pracují, matka v září nastoupila do práce po mateřské dovolené. Ačkoliv je Klára takto nemocná, rodiče k ní přistupují jako ke zdravému dítěti a nijak zvlášť jí neulevují. Spolupráce mezi školou a rodinou je naprosto ukázková.

Projevování žákyně ve škole

Klára od první třídy patří k žákům, kteří se moc neprojevují a to jak v hodinách, tak o přestávkách. I když je jí pochvalami a kladným přístupem dáváno najevo, že odvádí dobrou práci, její sebevědomí je stále nízké. O hodině, než se přihlásí a řekne učiteli odpověď, otočí se vždy na asistentku, jestli je její odpověď správná a smí jí tedy říct. Po vzájemné domluvě asistentek, učitelek a rodičů se nechává Kláře prostor, aby v hodinách pracovala co nejvíce sama. Asistentka ji dopomůže, jen pokud vidí, že je Klára v koncích. V hodinách je často roztržitá a snadno se unaví a ztratí pozornost. Je tedy potřeba dbát na to, aby pracovala vlastním tempem a nijak na ni netlačit.

Jelikož dívka špatně navazuje vztahy, upnula se na jednu spolužačku a automaticky odstihla ostatní spolužáky. Teď bohužel narážíme na problém – dívka chodí domů nešťastná, že se s ní ve třídě nikdo nebaví a nikdo s ní nechce pracovat. Do skupin si ji spolužáci moc často nevybírají. To, může být způsobeno tím, že její tempo je pomalejší. Situace se ovšem poslední dva měsíce zlepšila. Spolužáci o její indispozici vědí a někteří jedinci se jí snaží pomáhat. Bohužel i tak bych Kláru zařadila spíše mezi žáky, kteří jsou ve třídě přehlíženi.

Z předmětů jí nejvíce baví vlastivěda a přírodověda, nejméně angličtina a matematika. Těžké pro ni je naučit se něco nazpaměť, ale důležitá je snaha. Klára se v tomto ohledu velmi snaží a postupně se zlepšuje.

Pozorovaný žák č. 3 – pracovní jméno Daniel

Tohoto žáka jsem si vybrala z toho důvodu, že je pouze málo věcí, na které reaguje pozitivně. Zajímalo mě, jestli je to způsobeno nedostatkem stimulace, vyučujícím nebo jeho povahou.

Danielovi je 12 let a pochází z neúplné rodiny. Daniel je fyzicky nejvyšší a nejmohutnější z celé třídy. Právě tento žák vyšel z psychologického měření jako jeden z agresorů.

Rodinná anamnéza

Daniel žije pouze s matkou, o otce přišel, když byl malý. Jeho nejbližší mužský vzor byl dědeček, se kterým poslední dobou Daniel ne vychází a vztahy se zpřetrhaly. Zhruba od září je znát, že se v rodině něco událo, protože Daniel začal mít nestabilní povahu a dával až agresivně průchod emocím. Po hovorech s matkou jsme zjistili, že přestal komunikovat s dědečkem a jeho chování se zhoršilo i doma. Matka se snaží ze všech sil, ale sama uznala, že někdy je Daniel nad její síly. Naštěstí je komunikace mezi ní a školou dobrá, takže můžeme předcházet problémům.

Projevování žáka ve škole

Daniel byl do minulého roku téměř bezproblémový žák. Kromě běžných šarvátek mezi vrstevníky se nijak agresivně neprojevoval, natož aby potyčky vyvolával. Vždy byl spíše „otloukánek“, než strůjce konfliktů. Pokud se konflikt vyskytl a byl za něj kárán, docházelo k tomu, že mu vytryskly z očí slzy. Vždy svaloval vinu na ostatní a nikdy za nic nemohl. V tomto školním roce se situace otočila a Daniel je často strůjcem konfliktů.

Při hodinách je permanentně nepozorný a znatelně se mu zhoršil školní prospěch. Dříve se o výuku zajímal a konkrétně na mě reagoval velmi dobře, dnes tomu tak není. Jeho přístup ke všemu je lhostejný. Během hodin a hlavně během skupinových prací často vyrušuje a „popichuje“ spolužáky kurčitému chování. Opět bych ale ráda podotkla, že zájem o výuku je u Daniela proměnlivý. Světlé dny se střídají s těmi tmavými.

Daniel patří k žákům, které do skupin nikdo nechce. U tohoto žáka je to z jiných důvodů, než u předchozích dvou. Důvodem, proč ho žáci mezi sebe nechtějí je právě

to, že často vyvolává konflikty a hlavně – pokud není podle něho, přestane pracovat a nic s ním nehne.

4 VYUČOVACÍ HODINY S PRVKY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Na následujících stránkách jsou popsány jednotlivé vyučovací hodiny, jejich cíle, metody a v tabulce je pak rozepsaný samotný průběh hodiny. Na konci každé z hodin jsou přiloženy fotografie a samozřejmě je popsána činnost pozorovaných žáků a mé zhodnocení celé vyučovací jednotky.

4.1 PRVNÍ VYUČOVACÍ HODINA – MILÁ MALÁ KOČIČKA (ALTERACE)

Téma hodiny: Život mezi dvěma válkami

Třída: 5. třída

Počet žáků: 25

Výukový prostor: třída, školní jídelna

Cíle: Žáci si zopakují informace o Tomáši Baťovi.

Žáci vyslechnou pokyny učitele.

Žáci vymyslí a nakreslí svůj poutač na boty.

Žáci se naučí slogan prodejce bot.

Žáci se naučí slogan zákazníka.

Žáci pochopí pravidla hry.

Žáci budou hrát hru podle pravidel.

Žáci dokážou zhodnotit svou práci.

Žáci na konci hodiny podají učiteli zpětnou vazbu.

Motivace: Představte si, že jste obchodníci z období první republiky. Všichni již víme, že největším podnikatelem byl Tomáš Baťa, ale každý se mu chtěl vyrovnat. Staňte se podnikateli, navrhnete vlastní značku obuvi a vydejte se do ulic získávat své nové zákazníky.

Vyučovací metody: Vyprávění o Baťovi, vysvětlování principu hry, práce s textem – učení sloganů, praktická práce žáků na tvorbě plakátu, alterace – převzetí role obchodníka/ zákazníka, dialog – závěrečný rozhovor mezi žáky a učiteli

Vyučovací formy: hromadná – vysvětlení problému, učení sloganů, individuální – žáci pracují individuálně na základě předchozích pokynů

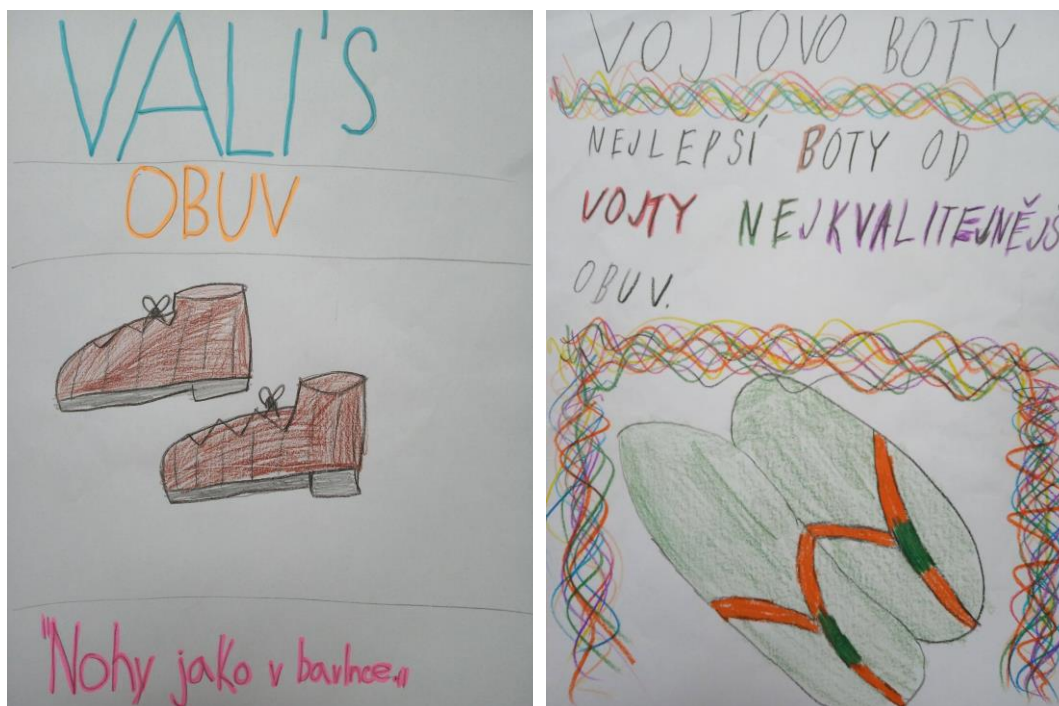
Zadání: Žáci vymyslí svou vlastní značku bot a plakát. Poté se naučí jednotlivé texty – prodejce a zákazníka. Princip hry spočívá v tom, že se žáci posadí do kruhu a jeden z nich je uprostřed. Žák uprostřed je obchodník a snaží se své boty prodat. Během toho, co říká text prodejce, vybere si jednoho spolužáka, kterému chce boty prodat. Pokud se žák zasměje, nebo splete text, který říkají zákazníci, jde spolužáka vystřídat doprostřed a stává se z něj prodejce.

Vyučovací pomůcky: propisky, pastelky, papír na kreslení, text říkanky

Hodnocení: Hodnocení zde probíhá slovně. Učitel se žáků ptá na jejich pocity z aktivity a žáci se mohou vyjádřit. Každý řekne, co si myslí, že se mu povedlo a z čeho má radost. Závěrem se hodnotí celá hodina – zpětná vazba pro učitele. Pokud se žákům hodina líbila, stoupnou si. Pokud se jim hodina líbila napůl, kleknou si a pokud se jim hodina nelíbila, posadí se zcela na zem.

ČAS	FÁZE HODINY	CHARAKTERISTIKA
3'	Opakování	Nejprve si zopakujeme, co vše si pamatujeme z referátu o Tomáši Baťovi. Vzpomeneme si alespoň na 5 informací?
5'	Zadání úkolu	Vaším úkolem je vcítit se do role podnikatele, který chce na trh prorazit s vlastní značkou bot. Vaším úkolem je teď v následujících 10 minutách vymyslet název bot a nakreslit/namalovat k nim plakát.
10'	Tvorba plakátu a pokyny	Po dokončení vaší práce se přesuneme do školní jídelny, abychom měli více prostoru. Každý z vás si sedne na jednu z židlí, které jsou umístěné do tvaru kruhu.

3'	Přesun do školní jídelny a usazení se na místa	
7'	Vysvětlení pravidel hry a naučení říkanky.	Zahrajeme si hru, kterou všichni znáte, ale krapet si jí přizpůsobíme. Jmenuje se Milá malá kočička. Místo kočičky bude uprostřed obchodník se svým plakátem a místo „páníčků“ budou okolo zákazníci. Obchodník uprostřed kruhu bude své zákazníky lákat a bude vyvolávat: „Lidi, lidičky! Kupte si botičky! Pro velké i pro děti – budou dobře seděti!“ Mezitím si vybere konkrétního zákazníka, který mu odvětlí: „Nenechám se zlákat, já mám boty od Bati!“ Pokud se zákazník zasměje nebo poplete slova, vystřídá obchodníka uprostřed. Ze zákazníka je obchodník a naopak.
12'	Samotná hra	Žáci hrají hru, učitel naslouchá, a pokud je nutné, do hry zasáhne.
5'	Hodnocení	Než skončíme, ráda bych znala váš názor na tuto hodinu. Chtěl by se s námi někdo podělit o své pocity? Ráda bych, abyste mi dali zpětnou vazbu a zhodnotili, jak se vám hodina zamlouvala. Komu se hodina líbila, postaví se. Komu se líbila napůl, klekne si, a komu se hodina nelíbila, sedne si na zem. Děkuji za vaše reakce.

Obrázek 1a 2 – plakáty prodejců bot nakreslené dětmi (Foto: E. Grigarová)

Obrázek 3 – hra „Milá, malá kočička“ (Foto: E. Grigarová)

Práce pozorovaných subjektů

Marek: Po celou dobu reagoval pozitivně – při tvorbě plakátu měl plno nápadů a stále se dotazoval, zda doopravdy nevdí, že si to udělá podle sebe a jestli má doopravdy volnou ruku. Během hry se ani jednou nedostal doprostřed na roli obchodníka, za což se na konci pochválil a byl velmi rád, že si nespletl text a vydržel se nesmát. Hodinu hodnotil kladně.

Klára: Tvorba plakátu Kláru bavila, i když z počátku ji nic nenapadlo, a tak musela s nápady pomoci asistentka. Samotná hra se Kláře líbila. Po celou dobu se plně soustředila a smála se, text si bez problémů zapamatovala. Na konci mi sdělila, že se bála, aby nešla doprostřed – prý by to nezvládla. Hodinu hodnotila kladně.

Daniel: Daniela zaujala tvorba plakátu, kde mu nebyly nastaveny hranice a mohl vše dělat podle svého. Začátek samotné hry byl trochu rozpačitý, pozorovala jsem na něm, že se necítí být ve své kůži. Postupně si ale přivykl a na jeho tváři se objevil úsměv. Daniel jako jediný z pozorované trojice vyzkoušel obě role. Otázkou zůstává, zda si text popletl schválně, nebo to byla realita. Nicméně byl rád, že si mohl vyzkoušet obě role a hodinu hodnotil pozitivně.

Práce se žákem z Bulharska

Protože jsem chtěla, aby se žák zapojil co nejvíce, den předem jsem mu dala kartičku, na které bylo velkými tiskacími písmeny napsáno, co má říkat. Aby byl překlad snazší, bylo nutné věty předělat. Žák tedy nakonec neříkal to, co ostatní spolužáci, ale říkal věty: „Lidi, lidi! Kupte si boty. Pro dospělé i pro děti.“ a „Nepotřebuji boty. Já mám svoje od Bati.“ Jelikož žák s sebou nosil česko – bulharský slovník, začali jsme společně překládat. Podtrhl vždy slovo, kterému nerozumí, a to jsme hledali ve slovníku. Protože se účastnil předchozích hodin, věděl, kdo to byl Baťa a s výrobou čeho jeho jméno souvisí. Když bylo každé slovo přeložené, sám pochopil, že je třeba seskládat věty. Z českých vět najednou vznikly věty bulharské, které se chlapec naučil a v den aktivity je použil.

Žák se nejprve zdráhal a nijak na něj nebylo naléháno, aby se vyjadřoval před třídou. Nakonec jsem byla jako učitelka velmi ráda, že odhodil stud a odhodlal se před dětmi mluvit jeho jazykem. Pro děti to byl zážitek a mohu říct, že tímto se prolomily ledy.

Zhodnocení hodiny

Celá hodina proběhla nad očekávání dobře. Překvapilo mě, že všichni se do tvorby plakátů vrhli po hlavě a i u samotné hry se většina žáků otevřela a byli aktivní. Dalším velkým překvapením bylo, jak rychle žáci pochopili, co se po nich chce – to se v této třídě tak často nestává. Byla jsem ráda, že se dobře bavili i ti, kteří jsou jindy negativní a jejich přístup je ke všemu laxní.

Co se týče času, mrzí mě, že jsme hodinu nemohli protáhnout a byla jsem nucena hru ukončit. Bylo vidět, že to žáky mrzelo a soucítila jsem s nimi. Další věc, která mě zlobí a kterou bohužel neovlivním je to, že na takové aktivity není třída, ale bohužel ani škola vybavena. Třída, v níž se žáci nachází, nenabízí dostatek prostoru, aby byla jakákoliv větší aktivita příjemná. Jediné místo, které připadá v úvahu je tělocvična, ovšem ani ta není volná vždy, když potřebuji.

4.2 DRUHÁ VYUČOVACÍ HODINA – IMPROVIZACE A SIMULACE

Téma hodiny: Mobilizace

Třída: 5. třída

Počet žáků: 23

Výukový prostor: třída

Cíle: Žáci si položí hlavy na lavici a zavřou oči.

Žáci vyslechnou záznam ohlášení mobilizace.

Žáci si vyslechnou pokyny učitele.

Žáci vstanou a postaví se před Mobilizační vyhlášku.

Žáci budou říkat své momentální pocity směrem k vyhlášce.

Žáci se rozdělí do skupin.

Žáci se vcítí do role.

Žáci dokážou argumentovat a vést dialog.

Žáci dokážou zhodnotit svou práci.

Žáci podají zpětnou vazbu učiteli.

Motivace: Představte si, že sedíte s rodinou doma u večeře a najednou se z rádia a televize ozve zpráva o mobilizaci. Druhý den se jdete podívat na náměstí, kde visí mobilizační vyhláška a vy s lidmi okolo začnete sdělovat své pocity. Přijdete domů a dozvíte se, že váš blízký byl povolán. Rozmluvíte mu to? Podpoříte ho?

Vyučovací metody: vyprávění – navození atmosféry, inscenace – vcítění do situace, simulace – říkání myšlenek, improvizace – nepřipravený rozhovor mezi žáky, audiovizuální metoda – poslech audio nahrávky, dialog mezi žáky, disputace – dva protichůdné názory na mobilizaci, monolog – sdělování svých myšlenek, rozhovor mezi žáky a učitelem

Vyučovací formy: hromadná – poslech audio nahrávky a vysvětlení tématu, skupinová – diskuze ve dvojicích

Zadání: Zavřete oči a vyslechněte si vysílání v rádiu. Představujte si, jako by to bylo v současnosti. Vstaňte a pojd'te se podívat na Mobilizační vyhlášku a nahlas sdělujte, co se ve vás odehrává. Poté se rozdělte do dvojic, sedněte si naproti sobě a ved'te krátký rozhovor. Jeden z vás bude ten, který byl povolán k mobilizaci – ten, co chce chránit svoji zem. Druhý musí argumentovat a snažit se prvního přesvědčit, ať zůstane doma. Po signálu se role obrátí.

Vyučovací pomůcky: zvukový záznam vyhlášení mobilizace, mobilizační vyhláška

Hodnocení: I v této aktivitě proběhne slovní hodnocení. Žáci budou odpovídat na dotazy a ke konci dostanou prostor se vyjádřit k jejich pocitům. Na závěr hodiny přijde opět zpětná vazba učiteli. Palec nahoru = povedená hodina, palec dolů = nepovedená hodina, palec vodorovně = nic moc, ale nebylo to nejhorší.

ČAS	FÁZE HODINY	CHARAKTERISTIKA
5'	Opakování z předchozí hodiny	Předchozí hodinu jsme si povídali o tom, že v pohraničí se začaly formovat jednotky sudetských Němců, kteří sympatizovali s Adolfem Hitlerem. Vše vyvrcholilo po anšlusu Rakouska, kdy se stupňoval tlak ze strany Němců na českou vládu a ta si uvědomovala, že je ČSR v ohrožení.

		Dne 23. Září došlo tedy k vyhlášení mobilizace.
5'	Zadání pokynů	Dnešní hodinu se pokusíme vcítit do kůže lidí, kteří v osudný den mobilizace slyšeli rozhlasové vysílání a byli postaveni do obtížné situace. Každý si prosím položte hlavu na lavici, zavřete oči a zaposlouchejte se do hlasu, který vychází z rádia. Představujte si, že sedíte s rodinou u stolu a že se to, co uslyšíte, děje právě teď, v tuto chvíli. Vybavte si teplo domova a vaše oblíbené jídlo. Nejste ve škole, ale v kuchyni nebo v obývací místnosti a z příjemných myšlenek vás vytrhnou tato slova..
3' - 4'	Poslech zvukové nahrávky	
3'	Shrnutí a další pokyny	Právě jste slyšeli vyhlášení mobilizace. Pomalu zvedněte hlavu, otevřete oči a vydejte se směrem k městské tabuli, kde již visí mobilizační vyhláška. Sešla se zde celá vesnice a všichni si čtou a vidí již černé na bílém, že to, co hlásili v rádiu, je pravda. Stojíte se svými sousedy a se svými rodinami před vyhláškou a v hlavě se vám rojí plno myšlenek. Cokoliv vám probleskne hlavou, prosím, sdělte nahlas.
5'	Sdělování myšlenek	
3'	Vytvoření skupin	Nyní prosím vytvořte pět skupin po dvou a jednu skupinu po třech. Až budete mít skupinu vytvořenou, posad'te se na zem

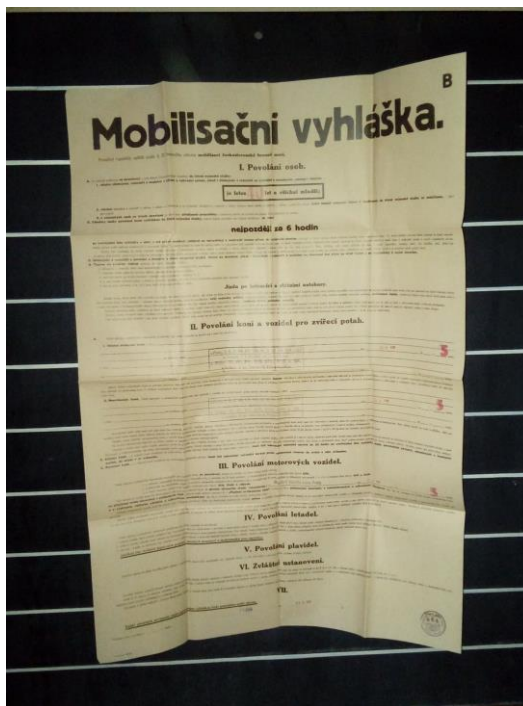
3'	Pokyny	Vrátili jste se domů a snažíte se utřídit si myšlenky. Jeden z vás se chystá uposlechnout rozkaz a odejít, ale vy ho chcete zastavit. Rozhodněte, kdo bude koho představovat, a snažte se vžít do role a snažte se mezi sebou rozmlouvat a argumentovat a obhajovat svůj názor. Na můj signál se role obrátí. Já budu chodit mezi vámi, u někoho se i zastavím a do vašeho hovoru se zaposlouchám.
7'	Argumentování mezi spolužáky	Po 2,5 minutách zazněl signál a role se obrátily.
5'	Výstup nahlas	Byl by někdo tak odvážný a předvedl nám svůj rozhovor nahlas? * * v tuto chvíli se přihlásily 2 odvážné skupiny
6'	Ukončení aktivity a zhodnocení	Děkuji odvážlivcům, kteří se rozhodli svůj rozhovor předvést před třídou. Teď bych se vás ráda zeptala, jaké byly vaše pocity. Vžili jste se do role? Co se vám honilo hlavou? Chce nám někdo sdělit své poznatky? Ráda bych, abyste tuto hodinu zhodnotili. Palec nahoru dá ten, komu se hodina líbila. Palec dolů ten, komu se hodina nelíbila a palec vodorovně dá ten, komu hodina přišla průměrná. Děkuji.

Obrázek 4 – poslech audionahrávky (Foto: E. Grigarová)

Obrázek 5 – sdělování myšlenek
(Foto: E. Grigarová)

Obrázek 6 – mobilizační vyhláška z knihy
První republika (Foto E. Grigarová)

Obrázek 7 – diskuse ve dvojicích (Foto: E. Grigarová)

Práce pozorovaných subjektů

Marek: Počáteční aktivita byla pro Marka těžší. Nedokázal mít hlavu položenou na lavici po celou dobu a zavřené oči měl také jen chvíli. Po krátké době jsem na něm pozorovala, že se na židli nesedí klidně a není to něco, co by pro něj bylo komfortní. Když se žáci přesunuli k Mobilizační vyhlášce a měli sdělovat své myšlenky, Marek se zapojil. Sděloval například: „Mám strach.“, „Tati, nikam nechod.“ Ve dvojici byl s chlapcem, se kterým vychází, takže komunikace nebyla nijak těžká. Uměl argumentovat v obou rolích. Marek zhodnotil hodinu kladně, ale moc se mu nelíbil začátek, když museli ležet.

Klára: Pro Kláru byla naopak počáteční aktivita příjemná. Nevím, zda poslouchala, ale hlavu měla položenou celou dobu a oči měla také zavřené. Ať či onak, zřejmě jí to prospělo, protože před Mobilizační vyhláškou sdělila nahlas i své myšlenky – „Ježíši Kriste!“ a „To zase bude válka?“. Musela jsme ji pochválit, měla jsme z ní radost. Ve dvojici při rozhovoru byla s dívkou, která je daleko dominantnější, než ona. Přesto s ní chvílemi držela tempo a vcelku slušně argumentovala. Hodinu hodnotila kladně.

Daniel: Pro Daniela byla tato hodina zřejmě za trest. Od začátku se nezúčastňoval, působil na mě zamyšleně. Při poslechu zvukové nahrávky měl nepřítomný výraz a

před Mobilizační vyhláškou nahlas nemluvil. Ve dvojici ale argumentoval, obhajoval svůj názor a to z pohledu obou pozic. Hodinu hodnotil jako průměrnou.

Zhodnocení hodiny

Objektivně musím říct, že tato hodina mi přišla poněkud slabší. Příště bych určitě zvolila jiné téma, přišlo mi, že je pro žáky 5. třídy těžší si mobilizaci představit. Měla jsem ale radost, že mezi sebou dokázali vést rozhovor a hlavně dialog. Při této aktivitě se dokázali do role vžít a bylo doopravdy zajímavé poslouchat některé jedince, kteří se jindy neprojeví, jak vášnivě diskuzi vedli. Opět mě velice mrzel prostor. Třída nám ho nenabídla tolik.

4.3 TŘETÍ VYUČOVACÍ HODINA – BALÍM SI DO KUFRU., BALÍM TI DO KUFRU

Téma hodiny: Odsun židovského obyvatelstva

Třída: 5. třída

Počet žáků: 24

Výukový prostor: tělocvična

Cíle: Žáci si vezmou kufr – reálný, nebo nakreslený.

Žáci si vyberou místo, na kterém budou pracovat.

Žáci si připraví 10 ústřížků papíru.

Žáci vyslechnou vyprávění učitele.

Žáci na pět lístků napíší, co by si s sebou sbalili do kufru.

Žáci si každou věc odůvodní.

Žáci na pět lístků napíší, co by sbalili do kufru rodičům.

Žáci každou věc odůvodní.

Žáci popíší své pocity.

Žáci zhodnotí hodinu.

Žáci dají zpětnou vazbu učiteli.

Motivace: Všichni víme, že Židé a Romové byli za druhé světové války pronásledováni. Oni a příslušníci jiných menšin museli opustit své domovy a zanechat za sebou vše, na čem jim záleželo. Směli si s sebou vzít jen náklad o hmotnosti maximálně 50kg na osobu. Někteří si však stihli zabalit jen to nejnútnejší. Vy se dnes ocitnete v jejich kůži.

Vyučovací metody: vyprávění – hlášení rozhlasu, práce s rekvizitou – kufr, simulace – balení kufru, monolog - odůvodňování vybraných věcí, rozhovor mezi učitelem a žáky na konci hodiny,

Vyučovací formy: frontální – vyprávění žákům, rozhovor s nimi, individuální – samostatná práce žáků

Zadání: Před sebou máte každý svůj kufřík a deset lístků. Vaším úkolem je na prvních pět lístků napsat věci, které byste si vy vzali z domova, kdybyste museli svůj domov opustit. Chtěla bych, aby každý z vás potichu říkal, proč si kterou věc do kufru dává. Mezitím vás budu obcházet a pozorovat, poslouchat. Až budete mít, položte lístky na kufr. V druhé části si před sebe vezměte zbylých pět lístků a na ně napište, co byste dali s sebou rodičům, kdyby museli opustit domov bez vás. Opět každou věc odůvodněte.

Vyučovací pomůcky: kufr – reálný, namalovaný; psací potřeby, deset ústřížků papíru

Hodnocení: Nejprve hodnotí celou hodinu žáci. Jak se jim líbila, co by změnil/nezměnil, jaké měli pocity. Poté ohodnotí učitel hodinu jako celek a neopomene zhodnotit i práci žáků. Nakonec je dána zpětná vazba učiteli – žáci se hlásí, pokud je možnost, kterou řekne učitel, správná.

ČAS	FÁZE	CHARAKTERISTIKA
3'	Příprava materiálů a usazení se na místa	Žáci si vezmou kufry, deset lístků a usadí se na místa, která si vyberou.

5'	Pokyny učitele	Minulou hodinu jsme si říkali o skupinách obyvatel, které byly za dob druhé světové války pronásledovány. Tito obyvatelé byli nuceni opustit své domovy a vzít si s sebou jen nejnnutnější věci. Dnes budete na jejich místě a budete se snažit prožít celou situaci. Lístky si rozdělte na dvě skupiny po pěti. Na každém lístku bude napsaná jedna věc, kterou zabalíte do kufru. Pohodlně se usadte, zavřete oči, soustřeďte se na můj hlas a můžeme začít.
5'	Hlášení rozhlasu	Jste doma. Sedíte s rodinou v jedné místnosti v domě, ve které se vždy jako rodina scházíte. Odpočíváte, povídáte si a přemýšlíte, jaká bude vaše další aktivita, kam pojedete nebo půjdete. Najednou z rozhlasu uslyšíte hlášení: „Všichni obyvatelé necht' se přesně za 2 hodiny dostaví na vlakové nádraží. Každý člen rodiny si s sebou do kufru může přibalit pouze pět věcí. Opakuji, všichni obyvatelé necht' se přesně za 2 hodiny dostaví na vlakové nádraží. Každý rodinný člen si do kufru může vzít maximálně pět věcí. Konec hlášení.“ Z hlášení jste se dozvěděli, že musíte opustit svůj domov. Je to realita a vy stojíte před nelehkým úkolem. Jaké věci si s sebou vezmete, když víte, že domů se již pravděpodobně nevrátíte?
7'	Balení kufru	V této fázi hodiny žáci píšou na lístečky oněch pět věcí, které si s sebou sbalí. Každou věc si nahlas odůvodňují.
3'	Co jste si sbalili?	Chtěl by se někdo z vás podělit o to, co všechno si s sebou sbalil do kufru a proč? * * přihlásili se téměř všichni žáci

1'	Krátké pokyny	Nyní si připravte zbylých pět lístečků, opět se pohodlně usad'te, zavřete oči a vnímejte můj hlas.
5'	Hlášení rozhlasu	Jste doma. Hrajete si ve svém pokoji, maminka vaří oběd a tatínek pracuje. Z kuchyně cítíte vůni vašeho oblíbeného jídla a z dálky slyšíte, jak si tatínek při práci povídá. Hrajete si a nemyslíte na nic jiného, než na to, jak je vám dobře. Maminka vás i tatínka zavolá ke stolu, vy se usadíte a začnete jíst. V tu chvíli vás vyruší hlášení v rozhlase: „Všichni občané starší osmnáct let se nejpozději za 2 hodiny dostaví na vlakové nádraží. Dovoleno je vzít si s sebou zavazadlo s maximálním obsahem pěti položek. Opakuji hlášení! Všichni občané starší osmnáct let se nejpozději za 2 hodiny dostaví na vlakové nádraží. Dovoleno je vzít si s sebou zavazadlo s maximálně pěti věcmi! Konec hlášení.“ V tuhle chvíli vám došlo, co jste slyšeli. Rodiče si musí sbalit věci a odejít. Pokyn zněl jasně – všichni občané starší osmnáct let. To znamená, že vy nikam nemůžete, musíte zůstat doma. Maminka s tatínkem odjedou pryč a vás musí nechat doma. A vy nevíte, jestli je ještě někdy uvidíte. Proto rodičům sbalte kufr vy a dejte tam věci, které myslíte, že jsou důležité
7'	Balení kufru pro rodiče	V tuto chvíli píší žáci na lístky věci, které by sbalili do kufru svým rodičům.
3'	Co jste zabalili?	Chtěl by se někdo z vás podělit o to, co zabalil do kufru rodičům? *

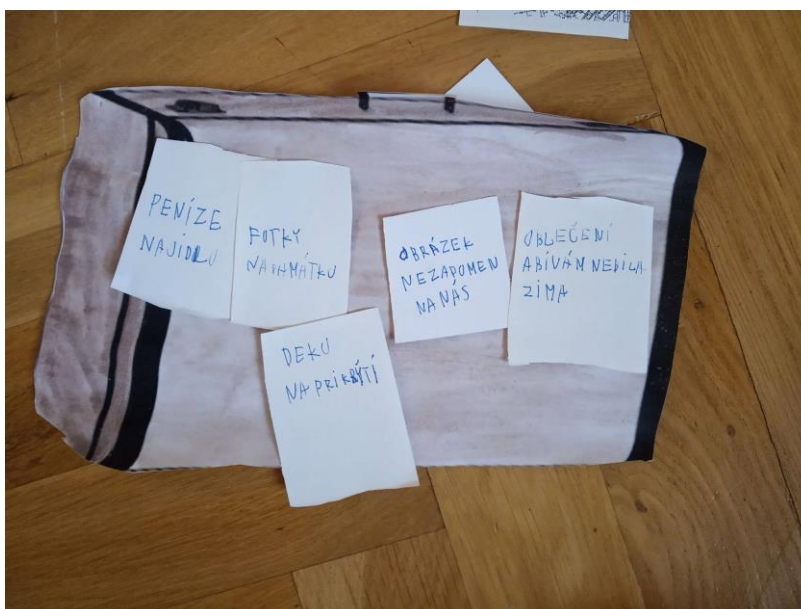
		*v téhle fázi se přihlásily pouze dvě děti
6'	Ukončení aktivity a zhodnocení	Všem moc děkuji za to, jak jste dnes pracovali. Kdo z vás se dokázal vcítit do role a představoval si, že je tohle skutečnost? Kdo z vás měl stísněný pocit? Kdo se naopak do role nevcítil a nic se s ním nedělo? Komu se tato hodina líbila? Komu se nelíbila? Chtěl by někdo něco poznamenat? Děkuji.

Obrázek 8 – hra „Balím si do kufru..“, „Balím ti do kufru..“

Obrázek 9 – co žák sbalil sobě (Foto: E. Grigarová)

Obrázek 10 – co žák sbalil rodičům (Foto: E. Grigarová)

Práce pozorovaných subjektů

Marek: Tato aktivita nedělala Markovi vůbec žádný problém. Na hodinu si donesl svůj vlastní kufr a bylo vidět, že celou situaci doopravdy intenzivně vnímá. Ve druhé části, kdy měli žáci balit kufr rodičům, měl v očích slzy, a když jsem k němu přistoupila, velice hezky mi popisoval, proč kterou věc do kufru dal. Hodinu hodnotil pozitivně a o

přestávce mi sdělil, že si nedokáže představit, jak se lidé museli cítit a že zjistil, jak má své rodiče rád.

Klára: Klára na tom byla obdobně jako Marek. Jelikož je velmi citlivá a vše vnímá intenzivněji i díky tomu, čím si prošla, byla na tom při druhé aktivitě stejně, jako předchozí žák. Hodinu hodnotila kladně, ale sdělila, že se cítila velmi smutně.

Daniel: Aktivita měla vliv i na tohoto žáka. Ačkoliv si jindy ze všeho dělá legraci, toto téma bral dost vážně a hlavně ve druhé části hodiny, při balení kufru rodičům, v jeho případě mamince, na něm bylo vidět, že nemá daleko k slzám. Když odůvodňoval, proč mamince zabalil tyto věci, bylo z něj cítit, že mu na ní velmi záleží a já v něm opět poznala toho chlapce, kterým byl do minulého školního roku.

Zhodnocení hodiny

Tato hodina se vydařila přesně tak, jak jsem chtěla. Mým cílem bylo, aby se žáci dokázali do situace vcítit, vžít se do role člověka, který je nucen opustit svůj domov a který je poté opouštěn. To se na sto procent povedlo. Při první aktivitě bylo zajímavé pozorovat, jak žáci uvažují – často se v jejich sbaleném kufru objevoval mobilní telefon a další elektronika, ale naopak i peřiny, polštáře nebo části oblečení. U druhé aktivity bylo navození atmosféry o něco citlivější. Osobně mohu říct, že i mně se klepal hlas a celou situaci jsem si představovala spolu s dětmi. Pro mě to byl velmi silný okamžik, protože naprosto všichni zde byli sami sebou. Odhodili vše, co je pro ně typické po celý školní rok a najednou to byly dětské tváře a dětské duše. Najednou jsem viděla i v očích těch největších „výrostků“ slzy a v jejich kufru objevila věci, které byly důkazem toho, jak moc jim na rodičích záleží. Protože jsem poznala, že pro někoho je to velmi osobní aktivita, vždy jsme se zeptala, zda mohou obsah jejich kufru vidět. Mohu ale říct, že ve mně mají nejspíš velkou důvěru, protože se se mnou všichni o obsah kufru podělili a nezdráhali se mi ani vysvětlovat, proč tam dali právě onu konkrétní věc. Všichni se při závěrečném hodnocení shodli na tom, že se jim hodina moc líbila a že se doopravdy vcítili do toho, že se ta situace děje.

4.4 ČTVRTÁ VYUČOVACÍ HODINA – ÚPLNÁ PANTOMIMA

Téma hodiny: Opakování 2. sv. válka - události

Třída: 5. třída

Počet žáků: 22

Výukový prostor: tělocvična

Cíle: Žáci vyslechnou učitele.

Žáci vědí, co to je pantomima.

Žáci vytvoří skupiny.

Žáci si vyberou zástupce skupiny.

Zástupci skupiny vylosují jeden z lístků.

Žáci ve skupině tvoří scénku.

Žáci scénku předvedou před třídou.

Žáci rozpoznají, o jakou situaci se jedná.

Žáci dokážou zhodnotit svou práci.

Žáci podají zpětnou vazbu učiteli.

Motivace: Ukončili jsme učivo druhé světové války. Shodneme se na tom, že se během té doby událo několik zajímavých situací. My si pět těchto situací dneska ztvárníme pomocí pantomimy.

Vyučovací metody: vysvětlování – co je pantomima, dialog mezi členy skupiny, práce s informací, pantomimicko-pohybová metoda – pantomimou předvedená „scénka“, improvizace – vymýšlení pantomimy, závěrečný rozhovor mezi žáky a učitelem

Vyučovací formy: frontální výuka – vysvětlení zadání, skupinová výuka- žáci pracují ve skupině na vytvoření pantomimy

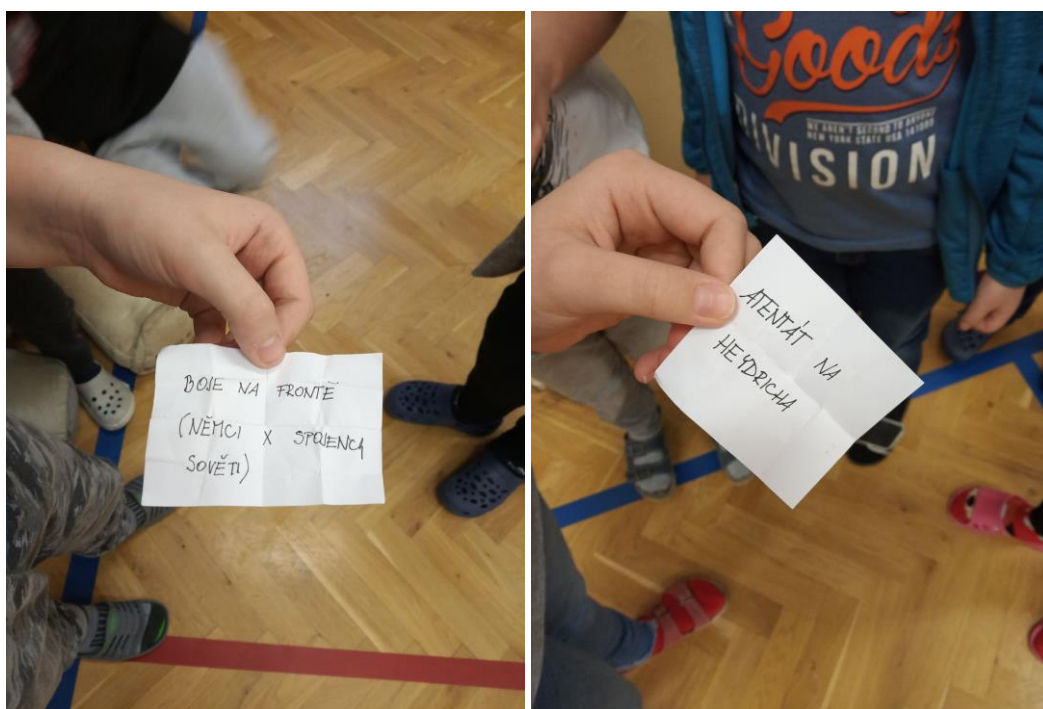
Zadání: Rozdělte se do pěti skupin. Každá skupina si zvolí svého zástupce, který si přijde vylosovat jeden lístek. Na lístku bude napsaná situace, kterou máte pantomimicky předvést. Až uplyne časový limit, předvedou skupiny jednotlivě svou pantomimu. My ostatní budeme hádat, o kterou situaci se jedná. Nezapomeňte, že během hraní nesmíte promluvit ani dělat jiné zvuky.

Vyučovací pomůcky: lístek papíru

Hodnocení: Hodnocení provedeme na konci hodiny. Žáci zhodnotí, jak se jim ve skupině pracovalo a co se jim povedlo. Potom zhodnotí, jak se jim hodina líbila a dají zpětnou vazbu učiteli.

ČAS	FÁZE	CHARAKTERISTIKA
5'	Náplň hodiny	Dnešní hodinu si zopakujeme určité situace z období druhé světové války, a to konkrétně pantomimou. Věděl by někdo, co to pantomima je? Pantomima je hra beze slov, takže využíváte pouze pohyby, gesta atp.
5'	Zadání pokynů a vytvoření skupin	Nyní vytvořte pět skupin a zvolte si mezi sebou zástupce, který si ke mně přijde pro lístek. Na lístku bude napsáno, jakou situaci z druhé světové války pantomimou popíšete. Jakmile obdržíte danou situace, ihned začnete vymýšlet, jakým způsobem ji ztvárníte.
10'	Samostatná práce skupin	Postupně chodíme k jednotlivým skupinám a zjišťujeme, jestli nepotřebují pomoci, nebo poradit. Pokud ano, svou radu jim řekneme, ale pokud nás skupina nepožádá, nijak se nevměšujeme.
3'	Usazení skupin na značky a sdělení dalších pokynů	Nyní si sedněte na vyznačenou čáru. Každá z pěti skupin pantomimou předvede jednu z pěti situací. Budeme moci rozpoznat atentát na Heydricha, mobilizaci, boje na frontě, protižidovské zákony a osvobození města armádou. Můžeme začít.

15'	Pantomima	V tuto část přichází předvést pantomimu jednotlivé skupiny. Vždy je jasný začátek a konec. Když skupina ukončí hru, zůstanou na svém místě a ostatní skupiny mají chvíli čas se poradit, jakou situaci pantomima znázorňovala. Skupina, která předváděla, si postupně vyvolává zástupce skupin a na konci sdělí, jakou situaci ztvárňovali. Pokud si skupiny neví rady, může předvádějící skupina předvést pantomimu znovu.
7'	Ukončení aktivity a zhodnocení	Děkuji, že jste se nebáli předvést své herecké nadání před ostatními. Která událost nebo situace pro vás byla těžko rozeznatelná? Co jste naopak poznali hned? Jak se vám ve skupině pracovalo? Cítili jste se při hraní před spolužáky dobře, nebo ne? Dokážete si představit, že byste se hraním živili? Komu se dnešní hodina líbila? Která ze 4 hodin byla podle vás nejlepší? Ukažte číslo na prstech. Děkuji

Obrázek 11 a 12 – témata na pantomimu (Foto: E. Grigarová)

Obrázek 13 – pantomima „Boje na frontě“ (Foto: E. Grigarová)

Obrázek 14 – pantomima „Atentát na Heydricha“ (Foto: E. Grigarová)

Práce pozorovaných subjektů

Marek: Při tomto úkolu byl Marek ve skupině se žáky, kteří jsou dominantnější, než on a dalo by se říci, že v běžných situacích by s těmito dětmi skupinu nevytvořil. Na začátku se vyskytl problém, když skupina určila Markovi roli, se kterou zásadně nesouhlasil. Začal se hádat a už to vypadalo, že nebude se skupinou komunikovat.

Naštěstí se mi podařilo zasáhnout v čas a konflikt zažehnat, takže poté vše probíhalo bez problémů. Hodinu hodnotil Marek kladně a nejvíce se mu líbila hodina s kuffíkem.

Klára: Ze zdravotních důvodů se Klára této hodiny nezúčastnila.

Daniel: Velkým překvapením byl tento žák. Hned na začátku odmítl spolupracovat s kýmkoliv z dětí a dával jasně najevo, že se mu nechce s nimi ani být. Proto se hodiny neúčastnil a dostal náhradní práci. Když jsem se ho ptala, jestli se něco stalo, že s dětmi nechce pracovat, tak uvedl, že ho naštvaly a nechce se před nimi předvádět. Je možné, že se díky předchozí hodině necítil úplně bezpečně a bál se. Nejlépe hodnotil první hodinu – tedy téma Život v ČSR mezi dvěma válkami.

Zhodnocení hodiny

Hned na začátku mě vykolejil Daniel. Trochu mě to mrzelo, ale nerada bych, aby si hodinu neužil a spolu s ním i žáci v jeho skupině. Celkově hodina dopadla dobře. Milým překvapením bylo zapojení žáků, kteří se jindy neprojeví a dále kreativní nápady, které děti zvládly vymyslet. Nejtěžší pro ně bylo rozpoznat téma „Osvobození města“. To bylo rozpačité i z mé strany, ale myslím, že každá skupina se úkolu zhostila, jak nejlépe mohla. Nejjednodušší naopak bylo rozpoznat boje na frontě. Hodina se žákům líbila a po „Balení kufru“ byla druhá nejlepší.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo využít několik prvků dramatické výchovy ve vlastivědě a zjistit, zda skupina, kterou jsem si pro svůj výzkum vybrala, dokáže na základě jiného přístupu lépe spolupracovat a jestli jedinci, kteří jsou v hodinách málo aktivní, dokážou svou aktivitu na základě jiného přístupu zvýšit. Kromě toho bylo také cílem, aby žáci dokázali pracovat ve skupinách a aby si dokázali probíranou látku na základě těchto dramatických výstupů lépe zapamatovat a následně vybavit.

V teoretické části, jsem na základě studia odborné literatury vybrala důležité informace o oboru dramatická výchova a vytvořila ucelený teoretický rámec pro potřeby této práce.

V praktické části jsem uplatnila prvky dramatické výchovy v hodinách vlastivědy, kterou vyučuji. Na základě předchozích zkušeností se zvolenou skupinou žáků a na základě porovnání jsem dospěla k závěru, že aplikace těchto prvků byla dobrým krokem. Jelikož paralelně s touto třídou vyučuji vlastivědu i ve druhém 5. ročníku, mohla jsem porovnat, která z těchto dvou skupin bude mít lepší výsledky.

Celkové opakování a zjišťování získaných znalostí proběhlo v obou ročnících prostřednictvím hry „Riskuj!“, kterou jsem pro žáky těchto tříd připravila. Ačkoliv byla vždy skupina, při jejichž hodinách došlo k integraci prvků z dramatické výchovy, považována za tu „méně zdatnou“, na základě tohoto hodnocení se projevil pravý opak. Žáci z této skupiny si zapamatovali více informací o probíraných tématech, než jejich spolužáci z druhé skupiny. Pokud jim byla položena doplňující otázka, dokázali odpovídat i žáci, kteří mají obvykle s opakováním problém.

Pokud bych tedy měla hodnotit, jestli jsem dosáhla cílů, které jsem si stanovila, tak mohu říci, že ano. Do hodin se zapojili i žáci, kteří jsou standardně pasivní. Velmi mile mě překvapilo to, že se žáci při aktivitách navzájem podporovali a dokázali vést mezi sebou diskuse i po vyučování. Při těchto aktivitách každý z nich odkryl stránku ze své osobnosti, která doposud zůstávala všem skryta. Možná i díky tomu je nyní snadnější vytvářet s nimi skupiny a žáci, kteří bývali vyčlenění z kolektivu, jsou do těchto skupin ochotně začleňováni.

Jako pedagog mám radost z toho, když si moji žáci hodiny užívají a mají z nich dobrý pocit. Jako člověka, který sleduje jejich krůčky od 1. ročníku mě dojíká, kam se za tu

dobu posunuli. A i když vždy není vše tak, jak má být, utvrdila jsem se v tom, že když se chce, jde všechno.

RESUMÉ

V diplomové práci se zabývám využitím některých prvků dramatické výchovy v hodinách vlastivědy v 5. ročníku základní školy. V teoretické části popisuji pojem dramatická výchova, historii dramatické výchovy, její cíle, principy, obsah, metody a techniky. Dále uvádím její začlenění v RVP ZV a jako poslední v řadě její formy. Krátce také charakterizuji osobnost učitele a žáka. V praktické části popisuji skupinu žáků, jednotlivé vyučovací hodiny a práci žáků, které jsem při aktivitách pozorovala. Na základě průběhu jednotlivých hodin vyvozuji závěr

Klíčová slova: dramatická výchova, základní škola, vlastivěda, metody a techniky

RESUMÉ

The subject of this diploma work is application some points of drama into history in fifth grade of elementary school. In the theoretical part I describe concept of drama, history, objects, principles, content, methods and techniques. Then I mention inclusion of drama in „RVP ZV“ and the last one - forms of drama. Shortly I characterize personality of drama teacher and pupil. In the practical part I describe group of pupils, every lesson with drama points and pupil's work. On the basis of every lesson, I infer the conclusion.

Keywords: drama education, elementary school, history, methods and techniques

SEZNAM LITERATURY

- BAUDIS, Anny a Yvette JENGER-DUFAYET. Hry a cvičení pro dramatickou výchovu v mateřské a základní škole: rozvoj vyjadřování a komunikace dětí. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-178-9.
- ČECHUROVÁ, Milana, Petr CHALUPA a Alena JEŽKOVÁ. Vlastivěda 5 pro 5. ročník základní školy: člověk a jeho svět. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7235-477-1.
- GROMNICA, Rostislav. Kapitoly z pedagogiky pro střední školy. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-326-5.
- HAJNÝ, Pavel. Tomáš Baťa zblízka. Praha: Dobrovský, 2016. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-307-7.
- KOPECKÁ, Ilona. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011-. ISBN 978-80-247-3875-8.
- MACHKOVÁ, Eva, ed. Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0374-2.
- MACHKOVÁ, Eva. Úvod do studia dramatické výchovy. Praha: IPOS, 1998. ISBN 80-7068-103-9.
- MARUŠÁK, Radek, Olga KRÁLOVÁ a Veronika RODRIGUEZOVÁ. Dramatická výchova v kurikulu současné školy: využití metod a technik. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4.
- MLEJNEK, Josef. Dětská tvořivá hra. Praha: IPOS ARTAMA, 1997. ISBN 80-7068-104-7.
- PROVAZNÍK, Jaroslav. Dítě mezi výchovou a uměním - dramatická výchova na přelomu tisíciletí: [příspěvky z konference o dramatické výchově ... : Praha, 4.-6. října 2007. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgiu ve spolupráci s katedrou výchovné dramaturgie DAMU, 2008. ISBN 978-80-903901-2-6.
- Protektorát 1939-1945: okupace, odboj, denní život. Vydání druhé, upravené. Brno: Extra Publishing, 2018. ISBN 978-80-7525-153-4.

- První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život. Vydání třetí, doplněné. Brno: Extra Publishing, 2018. ISBN 978-80-7525-152-7.
- RODOVÁ, Veronika. Dramatická výchova ve službách dějepisu: vzdělávací potenciál tematické kooperativní výuky. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7593-1.
- TICHÝ, František. Transport za věčnost. Ilustroval Stanislav SETINSKÝ. Praha: Baobab, 2017. ISBN 978-80-7515-052-3.

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázky:

1. Obrázek 1 – plakát prodejce bot nakreslený žákyní, str. 31
2. Obrázek 2 – plakát prodejce bot nakreslený žákem, str. 31
3. Obrázek 3 – hra „Milá, malá kočička“, str. 31
4. Obrázek 4 – poslech audionahrávky, str. 37
5. Obrázek 5 – sdělování myšlenek, str. 37
6. Obrázek 6 – mobilizační vyhláška z knihy První republika, str. 37
7. Obrázek 7 – diskuze ve dvojicích, str. 38
8. Obrázek 8 – hra „Balím si do kufru..“ , „Balím ti do kufru..“, str. 43
9. Obrázek 9 – co žák sbalil sobě, str. 44
10. Obrázek 10 – co žák sbalil rodičům, str. 44
11. Obrázek 11 – témata na pantomimu, str. 48
12. Obrázek 12 – témata na pantomimu, str. 48
13. Obrázek 13 – pantomima „Boje na frontě“, str. 49
14. Obrázek 14 – pantomima „Atentát na Heydricha“, str. 49
